den diaken Stephanus. Dat Stephanus onfeilbaar is geweest, heeft nooit iemand beweerd; gesteld dus, dat Stephanus metterdaad in zijn rede op deze punten zich vergist had, dan heeft dit met de inspiratie der Schrift nog niets te maken. Het is in alle geval de eenige plaats, waar Calvijn van een erratum, een dwaling bij de bijbelschrijvers spreekt.

Deze reeds letwat uitvoerige critiek op een enkel, zij het dan ook cardinaal punt uit Prof. Doumergue's werk, had ten doel tot voorzichtigheid aan te manen. Het zou niet moeilijk vallen, ook op andere niet minder belangrijke punten bijv. de praedestinatie, te doen zien, hoe Prof. Doumergue, zij het dan ook volkomen te goeder trouw, een niet geheel juiste voorstelling van Calvijn's gevoelen heeft gegeven. Natuurlijk neemt dit niet weg, dat Prof. Doumergue ook veel uitnemends heeft gezegd en dat zijn werk kostelijke bladzijden bevat, die ieder kenner van Calvijn met hartelijke instemming lezen zal. Maar waar de kans bestaat, dat ook dit deel in het Hollandsch zal vertaald worden, was het noodig te waarschuwen, dat men niet blindelings op deze voorstelling van Calvijn's theologie zou afgaan.

Dr. H. H. K.

Voor Kootwijks Scholen.

In hartelijken dank ontvangen door ondergeteekende van den heer H. Kerkhof te Amsterdam ƒ 2.50.

Ds. J. H. HOUTZAGERS.
Kootwijk. *voorzitter.*

Leestafel.

1. Neerlands Indië. Land en Volk; Geschiedenis, Bestuur, Bedrijf en Samenleving. Uitgevers Maatschappij „Elsevier" Amsterdam.

Van dit, onder leiding van Minister Colijn, door deskundigen op verschillend gebied, bewerkt boek over Indië, waar de Oud-Gouv.-Generaal van Heutsz een Voorwoord bij schreef, zond de Uitgevers Maatschappij „Elsevier", nadat de verschijning der 1e Aflevering in de Heraut was aangekondigd, ons ook de volgende Afleveringen.

Het geheele werk zal in 24 Afleveringen compleet zijn.

De 8e mochten wij reeds ontvangen.

Zonder in herhaling te treden van wat reeds bij de aankondiging van de 1e door mij is geschreven, weet ik, om de aandacht ook van ons publiek nog eens op dit voorname werk te vestigen, niet beter te doen dan den korten inhoud van wat sedert verscheen, hier te vermelden.

Zooals men zich wellicht herinneren zal, is het plan van het werk, naar de heer Colijn in zijn Inleiding mededeelt, aldus.

Het zal bestaan uit *drie* Afdeelingen:

1e. Land en Volk; 2e. Geschiedenis der Europeesche kolonisatie en Schets van de bestuursinrichting; 3e Beschrijving van hetgeen van Staatswege en door het particulier initiatief in Indië op elk gebied verricht is.

Wat tot dusver verscheen loopt over Land en Volk.

In hoofdstuk I geeft Prof. I. F. Niermeijer het reeds door mij besproken Aardrijkskundig Overzicht.

In hoofdstuk II, Zoeklichten over Insulinde, biedt Maurits Wagenvoort „vluchtige schetsen, van enkele bij uitstek schoone onder de schoonste eilanden van de uiteengespatte tropische wereld, door een dichter Insulinde genoemd, en deze enkele eilanden uit duizenden slechts hier en daar belicht door de opgetogen herinnering van een reiziger (p. 101)".

In hoofdstuk III: Rassen en talen in de Archipel komt Prof. Dr. H. Kern aan het woord. Van de Rassen zegt hij: „de volken van den Indischen Archipel zijn, met straks te behandelen uitzonderingen, in meerdere of mindere mate met vreemde bestanddeelen vermengde, gedeeltelijk misschien ook zuivere afstammelingen van één hoofdras, gewoonlijk aangeduid met den naam van Maleisch-Polynesisch, waarvoor in den laatsten tijd ook de term „Austronisch" in zwang is gekomen" (p. 104). Na de bedoelde uitzonderingen behandeld te hebben, komt de hoogleeraar dan tot de Talen in den Archipel. Hij geeft hier „een linguistisch overzicht, hetwelk, hoewel niet geheel volledig, toch wel voldoende zal wezen om ons een blik te gunnen in de verspreiding en groepeering van de talen van den Indischen Archipel" (p. 117).

T. J. Bezemer spreekt in hoofdstuk IV over Maatschappelijke toestanden en instellingen; zeden en gewoonten.

Om hier, op wat verder in het werk volgen zal, niet vooruit te grijpen, zoodat men doublures zou krijgen, zag de heer Bezemer zich tot beperking van zijn taak gedrongen. „Van een opzettelijke, afzonderlijke beschrijving van allerlei zeden en gewoonten is afgezien, omdat èn in dit én in andere hoofdstukken, waar daartoe aanleiding bestaat, op merkwaardige gebruiken vanzelf de aandacht wordt gevestigd" (p. 118). Hij bepaalt zich dan ook alleen tot „die maatschappelijke verschijnselen, welke den grootsten invloed op het dagelijksch leven uitoefenen" en bespreekt daarvan in:

§ 1. *Verwantschaps- en huwelijkstelsels in de Bustenbezittingen.*

§ 2. *Inlandsche rechtsgemeenschappen, meer in het bijzonder de Javaansche desa.*

§ 3. *Inlandsch landbezit in den Oost-Indischen Archipel.*

§ 4. *Tooneel, muziek en dans op Java.*

Hoofdstuk V, over De bestaansmiddelen der Inlandsche bevolking, is bewerkt door J. E. Jasper. Hij bespreekt daarin 1°. landbouw, veeteelt, jacht en visscherij; 2°. handel en nijverheid.

Voor hoofdstuk VI: De Godsdienst, hebben verschillende medewerkers bijdragen geleverd.

Prof. Dr. A. W. Nieuwenhuis geeft hier een schets van het Animisme of de „Geesten"-vereering; Prof. Dr. H. Kern van het Hindoeïsme en Prof. Dr. C. Snouck Hurgronje van het Mohammedanisme.

Ik mag hier nog aan toevoegen, dat deze acht afleveringen voorzien zijn van voortreffelijke kleinere en grootere illustraties en tevens, dat wat er tot dusver van verscheen, metterdaad de verwachting wekt, dat Nederlands Indië een werk zal worden, dat „in de behoefte aan populair-wetenschappelijke voorlichting met betrekking tot Nederlandsch Oost-Indië" op zeer bevredigende wijze zal voorzien.

En, nu ook uit onze kringen, meer dan voorheen, vele jonge mannen in ambtelijke betrekking of in het vrije maatschappelijke beroep naar Indië trekken, en in de laatste jaren in klimmende mate ook de Zending in onze Oost sympathie kreeg, zal ook onder ons dit, door deskundigen bewerkt boek, zeker met belangstelling ontvangen en met graagte worden gelezen.

2. P. van Bijsterveld, Uroscoop te Rotterdam. Medica-Politica. Kampen, J. H. Kok, 1911.

In deze, over het geheel in waardigen toon gehouden brochure wordt besproken de kwestie van het staatsmonopolie van het toekennen der bevoegdheid tot het uitoefenen der geneeskunde.

De schrijver wil er in doen verstaan: „hoe moeilijk het is aan te geven, wat àl en wat geen kwakzalverij moet heeten, en hoe in verband daarmede staatsalbemoeiing en wetenschap-vergoding dient tegengegaan te worden" (p. 23). „Deze materie", zegt de heer v. Bijsterveld verder, „tot een recht einde te brengen, kan alleen, wanneer men principieel de vraag onder de oogen ziet naar het verband tusschen *orde* en *vrijheid*. Naar christelijk beginsel eischt de *orde-handhaving* door den staat, dat geen *ambtelijke* titel kan verleend aan onbevoegddeskundigen; dat bij *bewezen* schade voor de samenleving (ik zeg nog niet voor den enkeling) een *verbod* kan komen; terwijl uit de *vrijheidhandhaving* voortvloeit, dat de staat moet beginnen zich niet te mengen in de aanvrage om en verschaffing van hulp bij medische aangelegenheid".

De vraag door den schrijver gesteld: „Indien iemand niet bevoegd, d.w.z. niet door den staat toegelaten is, om geneeskunde uit te oefenen, toch deskundig blijkt, en ook inderdaad genezing veroorzaakt, gaat men dan niet te ver door zoo iemand de uitoefening der praktijk te verbieden, of te straffen, desnoods te kerkeren" (p. 21), — is een vraag, die zeker overweging verdient en waarom ik de lezing van dit vlugschrift dan ook kan aanbevelen.

3. Dr. A. J. Th. Jonker, Oud-Hoogleeraar. Het Hoofdstuk der Liefde (1 Kor. 13). Vijfde druk. Rotterdam. J. M. Bredee.

Het doet mij bijzonder genoegen, dat van dat boekje een nieuwe, een *vijfde* druk noodig bleek.

Ik zie daar uit, dat het gelezen, nog altijd gelezen wordt, en daar verblijd ik mij over. Want deze artikelen of meditaties over „de christelijke naastenliefde", wier hooglied Paulus in 1 Corinthe 13 zingt, zijn in den besten zin van het woord „stichtelijk".

Ik heb ze, zooal niet zien geboren worden, dan toch terstond na hun verschijnen leeren kennen en waardeeren, toen ik met Jonker nog predikant was in de Hervormde Kerk te Rotterdam en hij ze, week na week, schreef in de *Rotterdamsche Kerkbode*. De bundel waarin zij een onderdak kregen, staat nog altijd op mijn schrijftafel en dat niet maar als ornament.

In den loop der jaren heb ik vele jongeren op dit uitnemende boekje gewezen, en van harte doe ik het, zoo ouderen als jongeren, ook hier.

G.

Officieele Berichten.

Dr. J. Jansen, emeritus predikant te Wommels, bericht, dat hij gaarne in vacante kerken wil voorgaan in de Bediening des Woords.

De kerkeraad der Geref. Kerk te Zwolle, aangewezen tot saamroepende kerk, geeft kennis, dat hij besloten heeft, de Generale Synode der Geref. kerken in Nederland D.V. saam te roepen op 22 Aug. e.k. en verzoekt de punten voor het agendum in te zenden en de namen der afgevaardigden mede te deelen vóór 15 Juli e.k.

De kerkeraad voornoemd:

G. Wielenga, *h. t. praeses.*
J. Bosch O.zn., *scriba.*

Zwolle, 5 Juni 1911.

Aan het agendum voor de Particuliere Synode van Geref. Kerken in Noord-Holland, te houden op Woensdag 21 Juni, in de Geref. Kerk te Edam, wordt door ons het volgende ontleend:

Voorstellen.

A. Uit classe Alkmaar.

1e. De Particuliere Synode besluite H.H. studenten die het semi-candidaats examen met goed gevolg hebben afgelegd, toe te laten een stichtelijk woord te spreken in de gemeenten.

Dirkshorn.

2e. De Particuliere Synode wijzige art. 25 D. K. O. aldus, dat tot het werk der diakenen mede behoort de duurzame verzorging van minderjarigen. Broek op Langendijk.

B. Uit classe Enkhuizen.

1e. De classe Enkhuizen stemt in met het voorstel Gorkum, dat van het peremptoir examen het onderzoek in dogmatiek en exegese worde afgenomen en de beschikbare tijd gelijkelijk worde verdeeld over de overige vakken, (met dien verstande echter, dat zoo er tusschen het praeparatoir en het peremptoir examen van den candidaat een tijdruimte valt langer dan een jaar, het dogmatiek en exegese zal plaats vinden) alsmede dat het praeparatoir examen voortaan zal bijgewoond worden door deputaten der Particuliere Synode, en verzoekt daarzending naar de Generale Synde.

2e. De Particuliere Synode stelle voor, dat door de Generale Synode aan de Overheid gezonde worde een wel gedocumenteerd verzoek om bij de aanstaande grondwetswijziging een einde te maken aan het onrecht onze kerken aangedaan (zie art. 168); echter met dien verstande, dat daarbij een weg gezocht worde om den financieelen band tusschen kerk en staat los te maken.

C. Uit classe Haarlem.

1e. De Geref. Kerken van de classe Haarlem, de wenschelijkheid uitsprekende, dat de Generale Synode in een gemotiveerd schrijven haar bezwaren uiteenzette tegen het onrecht, dat onder het thans vigeerende art. 171 der grondwet den Geref. Kerken wordt aangedaan, stellen aan de Particuliere Synode van N.-Holland voor, zulks ter Generale Synode aanhangig te maken.

2e. De Geref. Kerken van de classe Haarlem, van oordeel, dat bij aldien er geen eenheid van opleiding mocht gevonden worden, het zeer gewenscht is, dat er toch zoo spoedig mogelijk een leerstoel voor zending en evangelisatie worde opgericht; brengt dit ter kennis aan de Particuliere Synode met het verzoek, dit te steunen en zulks ter Generale Synode aanhangig te maken.

Opleiding.

1e. Voorstel classe Haarlem.

De Geref. Kerken van de classe Haarlem, met belangstelling en sympathie kennis genomen hebbende van het voorstel van de kerk van Zaandam inzake eenheid van opleiding;

van harte begeerende dat eenheid van opleiding moge worden verkregen;

spreken in 't algemeen hun instemming met dit voorstel uit, zonder over alle onderdeelen te oordeelen;

achten daarbij echter gewenscht, dat de laatste twee jaren in de opleiding geheel voor de vorming aan de Theol. School worden gereserveerd;

en brengen dit voorstel aldus op de Particuliere Synode, met verzoek het voorstel door te zenden naar de Generale Synode en deze uit te noodigen, in de richting van dit voorstel een oplossing van de opleidingskwestie te zoeken.

2e. Voorstel classe Edam.

De Particuliere Synode van Noord-Holland brenge ter kennis der Generale Synode,

dat zij, overwogen hebbende het voorstel Zaandam, inzake het brengen van eenheid in de opleiding tot den dienst des Woords, instemming betuigt met de hoofdgedachte van het voorstel, maar aan de Generale Synode het ontwerpen van een regeling wenscht over te laten, die aan het gestelde uitgangspunt beantwoordt.

3e. Voorstel classe Enkhuizen.

De classe Enkhuizen, overtuigd, dat eenheid in de opleiding tot den dienst des Woords zeer gewenscht is, geeft in overweging een poging te doen om de beide inrichtingen te vestigen in dezelfde plaats met behoud van beider volle zelfstandigheid, en zóo dat het zeggenschap en toezicht der kerken bij beide blijft gelijk het is.

4e. Voorstel uit classe Alkmaar.

De Particuliere Synode besluite het voorstel Zaandam, inzake opleiding, terzijde te leggen als in strijd met het beding.

Voorstel Krabbendam.

Ingekomen:

Verzoek uit classe Edam: De Particuliere Synode van N.-Holland neme kennis van den geringen financieelen steun, dien de classe Edam aan de hulpbeh. kerken binnen haar classicaal ressort kan verleenen, en berame middelen tot voorziening in dien noodstand.

Verzoek uit classe Haarlem: De Gereformeerde Kerken van de classe Haarlem noodigen de Particuliere Synode uit, het verzoek van de kerk van Beverwijk om financieelen steun bij den evangelisatie-arbeid te Castricum, in te willigen.

Bericht van Ouderkerk a/d. A. betreffende een bezwaarschrift bij de classe Edam ingezonden.

Missive van deputaten v/h. verband tusschen de Theol. School en de Theol. Facult. der V. U.

Kort verslag van de vergadering der classe Dordrecht, gehouden 4 Mei 1911.

In het moderamen namen zitting Ds. Voogel, praeses; Ds. Heij, scriba; Ds. Meulink, assessor. Nadat de vergadering op de gebruikelijke manier was geopend, werden de notulen der vorige vergadering gelezen en onveranderd goedgekeurd. Een rapport over den Zendingsarbeid werd voorgelezen door Ds. Meijnen. De deputaat voor de financieele belangen der kerk van Antwerpen kreeg machtiging om desbetreffende circulaires aan de kerken in Nederland toe te zenden. De kerk van Nieuw-Lekkerland vroeg en verkreeg vier vacatuurbeurten, waar te nemen door Ds. v. d. Kamp, 9 Juli; Ds. Meulink, 23 Juli; Ds. v. Dam, 6 Aug.; Ds. Hepp, 20 Aug. De rondvraag naar art. 41 K. O. liep zonder bijzonderheden af.

De classe vereenigde zich met de conclusie van het rapport harer commissie in zake de regeling van art. 11 en 13, om bij de oude regeling te blijven.

Aangaande het voorstel der prov. depp. voor art. 11 en 13 werd opgemerkt, dat dit te laat kwam; geene der kerken van de classe had dit op haar kerkeraadsvergadering kunnen behandelen. De afgevaardigden konden evenwel zich in dat voorstel wel vinden en juichten het algemeen toe, dat men een dubbele administratie zou voeren, de eene voor den steun naar art. 11 en de andere voor dien naar art. 13.

De zaak van de emeriteering van Ds. van Schaick werd nader geregeld.

Na breede bespreking van een voorstel der kerk van Antwerpen in zake de opleiding, werd het volgende met groote meerderheid van stemmen aangenomen:

„De classis is van oordeel dat, indien de rust en vrede der kerken het toelaten samenwerking in de opleiding te verkrijgen, een voorstel in den geest van het voorstel Antwerpen aanbeveling verdient, en zendt dit voorstel door naar de Prov. Synode, met verzoek het ter tafel van de Generale Synode te brengen".

Het voorstel Antwerpen is het volgende:

1. De kerken spreken de wenschelijkheid uit van samenwerking in de opleiding tusschen de Theol. school en de Theol. Faculteit der Vrije Universiteit met behoud van beider zelfstandigheid.

2. De kerken treden daartoe in overleg met de vereeniging voor H. O. op G. G. om: *a.* De college-uren van beide inrichtingen bij onderlinge overeenkomst zóo te regelen, dat de wederzijdsche studenten desgewenscht alle lessen kunnen bijwonen. *b.* Aangaande de bijvakken der Theol. wetenschap zulk een verdeeling te treffen, dat beide inrichtingen elkander completeeren. *c.* Een accoord aan te gaan om de propaedeuse van hen, die aan de Theol. school wenschen te studeeren, door de Vrije Universiteit te laten verstrekken. *d.* Geschikte lokalen tegen billijken huurprijs te verkrijgen voor de colleges en alle verdere vergaderingen van de Theol. school. *e.* De geldelijke condities vast te stellen voor het volgen der colleges en het afleggen van examens aan beide inrichtingen.

3. De kerken plaatsen, indien het overleg, sub. 2 bedoeld, tot een bevredigend einde is gebracht, de Theol. school naar Amsterdam over.

De kerken verbinden aan de Theol. school, zoo spoedig mogelijk na hare vestiging in Amsterdam, een leerstoel voor Zending en Evangelisatie.

Met een rapport over de verhouding van kerk en school, waarin werd uitgesproken, dat het de roeping der kerkeraden is, waar mogelijk toezicht te houden op het godsdienstig karakter der Chr. scholen voor L. O., kon de classe zich vereenigen.

Aan een bezwaarden br. in Antwerpen zou een schrijven namens de classe worden verzonden.

De datum voor de volgende classevergadering werd vastgesteld op 7 Sept. De kerk van Sliedrecht zal dan roepende kerk zijn.

Naar de Prov. Synode van Z.-H. ten zulden werden afgevaardigd: primi: Ds. H. G. de Jonge, Ds. H. H. Schoemakers en de ouderlingen: J. Verkuijl, N. Tensen; secundi: Ds. R. van de Kamp, Ds. W. W. Meijnen en de ouderlingen H. A. Dicke, D. Meeldijk.

Namens de classe
Ds. A. C. Heij, *h. t. Scriba.*

Buitenland.

Duitschland. Vermindering van het aantal gevangenen.

In het driemaandelijksch blad van de Chemnitzer vereeniging voor Inwendige Zending komt de mededeeling voor, dat in verschillende plaatsen de gevangenissen niet meer vol worden. Voor het eerst kon men in 1905 ten opzichte van het aantal gevangenen zeggen, dat het stationair gebleven was. De gevangenis te Dresden bevatte toen 700 veroordeelden. Daar men verwachtte dat het aantal van hen die tot gevangenisstraf veroordeeld waren, zou toenemen, bouwde men een gevangenis waarin 800 gedetineerden konden ondergebracht worden, welke bij het oude gebouw zou gebruikt worden. Men zag dus aankomen, dat er een 1500 gevangenen zouden komen. Op den stilstand van 1905 nu volgde niet de verwachte toeneming, maar een langzame teruggang. Op dit oogenblik staan de zaken aldus, dat zelden meer dan 600 gevangenen binnen de kerkermuren zijn, zoodat men reeds overwogen heeft of men niet het oud gebouw zou laten vervallen. Het tuchthuis Waldheim had in 1891 met de beambten eene bevolking van 2501 bewoners, nu is dit getal tot 1634 gesonken. De vrouwenafdeeling te Waldheim was vroeger met 2 à 300 veroordeelden bezet, tegenwoordig telt men er 80 à 90. In Beieren zijn twee tuchthuizen opgeheven, in Pruisen eveneens. De vrouwen en meisjes die voor den gevangenisdienst waren opgeleid, konden niet geplaatst worden; men zeide haar aan dat zij nog onderscheiden jaren geduld zouden moeten hebben, en deswege boden zij hare diensten aan de inwendige zending aan.

Waaruit dit te verklaren? De juristen zeggen, dat het te danken is aan eene mildere rechtspraak. De senior der predikanten welke in de gevangenissen dienen, geeft voor het hierboven beschreven verblijdend verschijnsel drie oorzaken op: In de eerste plaats zijn de maatschappelijke toestanden verbeterd. Ten tweede wijst hij op den steeds ernstiger wordenden strijd tegen het misbruik van alcoholische dranken. Ten derde is het zijne overtuiging, dat de Godsdienstige beweging onder het volk de moraliteit der bevolking heeft verhoogd; welke beweging in den grond te danken is aan de aanvallen die op het Christendom gedaan werden.

Engeland. Achteruitgang van het ledental in de Vrije Kerken.

De statistiek bewijst, dat de Vrije Kerken in Engeland gestadig achteruitgaan. Het sterkst is dit op te merken bij de Baptisten, waar het ledental, dat tegenwoordig 418 680 bedraagt, in vijf jaar tijd met 16.000 verminderd is, zoodat de teruggang in dien tijd 3 pCt. geweest is. Dit is des te meer in het oog vallend, omdat in het tijdsverloop van 5 jaar 146 nieuwe kerken gebouwd werden.

Bij de Congregationalisten is de afname van het ledental gering, zij tellen tegenwoordig 454.810 leden. Bij de Wesleyaansche Methodisten is het aantal leden in de laatste vijf jaren steeds verminderd; hun ledental bedraagt 485.244, sedert 1907 verloren zij 13.120 leden, dus 2 1/3 pCt. Ook hebben de andere Methodistische gemeenschappen vermindering in ledental, terwijl dat van de Hernhutters stationair bleef (3803).

De Presbyterianen zijn ietwat vooruitgegaan; zij tellen 86.808 leden. De Kwakers zijn echter krachtig toegenomen; zij telden in 1910 19 348 leden, dat is 1137 of 9 pCt. meer dan in het voorgaande jaar.

Waaruit is de achteruitgang van het ledental der Vrije Kerken te verklaren? Men wijst er op, dat in Engeland de middenstand achteruitgaat, en die stand is steeds de kracht der Vrije Kerken geweest. Daaruit zou dan te verklaren zijn, dat de Anglicaansche Staatskerk op een normale vermeerdering van leden en Zondagsschoolleerlingen wijzen kan. Het komt ons echter voor, dat deze verklaring niet opgaat. De achteruitgang van den middenstand zou oorzaak kunnen zijn van teruggang in de inkomsten der Vrije Kerken, niet van vermindering van het ledental. Wij zoeken die vermindering in de „down grade", waartegen Spurgeon reeds zijn stem heeft verheven en waardoor hij zich genoopt zag te breken met de Unie der Baptistische Kerken. In de Anglicaansche Kerk is het modernisme ook wel doorgedrongen, doch de band der gemeenschappelijke belijdenis schijnt daarin sterker te zijn, trots het romaniseerend streven van velen. Ook neemt het aantal geboorten in Engeland en Wales gedurig af. Sedert het jaar 1900 is het getal geboorten van 27.5 per duizend tot 24.8 gedaald. Dit kwaad nam nog niet zulke afmetingen aan als in Frankrijk, maar het woekert toch in Engeland voort.

N.-Amerika. Een oordeel van Prof. Steffens over *Nieuwe Banen*.

Wij lezen in *De Hope*:

„Wat men niet alles met den naam van „nieuwe banen" bestempelt. Dr. A. H. de Hartog, een zoon, indien wij ons niet vergissen, van Dr. de Hartog, die in verband stond met de Vrije Universiteit is de redacteur van een maandschrift onder dien naam. Het doel van dit tijdschrift is volgens den redacteur, verdediging en verdieping van de Christelijke wereldbeschouwing. Wij hebben gezien de eerste drie nommers van den vierden jaargang. Het is een wonder in onze schatting, dat deze *Nieuwe Banen* reeds meer dan drie jaren bewandeld zijn. De eenige, zoover wij oordeelen kunnen in het licht van de drie nommers, die wij gezien hebben, die op die nieuwe banen wandelt, is Dr. de Hartog, met andere woorden, hij is de redacteur en de eenige schrijver.

Maar hoe komt hij op de gedachte in het aanbevelen van zijne denkbeelden van nieuwe banen te spreken? Zijn standpunt is eene parodie of, zoo gij liever wilt, eene caricatuur van het Supralapsarisme. Supralapsaristen van de echte soort zullen er hartelijk voor bedanken met Dr. de Hartog te reizen op zijne nieuwe banen.

Hebben Supralapsaristen ooit geleerd, dat er een tweevoudige val is, een scheppingsval en een zondeval? Neen, in oude dagen hebben de Gnostieken van zoo iets gedroomd, en in onzen tijd zijn het de pessimistische wijsgeeren, Schopenhauer en Von Hartmann.

Vinden wij ergens in geschriften van supralapsarische godgeleerden melding gemaakt van een emanatie der schepping uit God? Zulk eene dwaling verafschuwen zij met geheel hun hart. Hebben zij ooit geleerd, dat God zoowel het goede als het kwade geschapen heeft? Dr. de Hartog leert dit, hoewel hij er aan toevoegt, dat God niet de oorzaak is van het kwade.

Het bestek van ons blad laat ons niet toe, dieper in deze dingen in te gaan. Wij merken echter op, hoe noodzakelijk het is voor een ieder, zich te wachten voor de beginselen van afval. Wie Dr. de Hartog's opstellen leest, merkt dadelijk, dat hij onder den invloed gestaan heeft van de richting, die de Vrije Universiteit vertegenwoordigt. Hij kan zich niet zoo gemakkelijk losmaken van die oude traditie. En toch is hij ver afgeweken van de waarheid, die in de kringen der Gereformeerde kerken zoo krachtig gehandhaafd wordt. Laten wij ons in acht nemen voor de eerste beginselen van afval. De Heere verhoede het, dat wij, in plaats van de waarheid te putten uit het Woord des Heeren, Goethe, Schopenhauer, Von Hartmann en andere dwaalleeraars van onze dagen als onze leidslieden aannemen".

Wij verheugen ons er in, dat het oordeel van Dr. Steffens in hoofdzaak overeenkomt met dat wat in Geref. kringen in Nederland over de *Nieuwe Banen* uitgesproken wordt. En dan hoort, dat de prediking van Dr. de Hartog door velen gevolgd wordt, ook door hen die men, omdat zij beter konden weten, daaronder niet zou verwachten.

Gemengd Nieuws.

De directeur van een levensverzekeringsmaatschappij te New-York zond een geschrift in de wereld over: »Levensverwoesting in Amerika«. Door hygienische maatregelen, zoo wordt daarin betoogd, is het sterftecijfer van de bevolking over het algemeen afgenomen. Van 24 op de duizend is het tot 17 gedaald. Maar daarbij moet men in aanmerking nemen, dat de vermindering te danken is aan het feit, dat er minder kinderen en jongelieden sterven. Het sterftecijfer van menschen boven de 40 jaar is op bedenkelijke wijze hooger geworden, en dit is te wijten aan den zwaren strijd om het bestaan en aan dronkenschap en onkuischheid. Als men in alle dingen maat wist te houden en zijn gemoedsrust kon bewaren, als men zich geduldig en moedig gedroeg en bovenmatige krachtsinspanning vermeed, wanneer het er op aan komt, moeilijke toestanden te boven te komen, wanneer men zich die genietingen ontzegde die lichaam en ziel verwoesten, dan konden velen voor een vroegtijdigen dood bewaard blijven. In staten waar de verkoop van sterken drank verboden is, deed men de ervaring op, dat er minder menschen voor de gerechtshoven behoefden gedaagd te worden en dat het aantal verlaten kinderen aanzienlijk verminderde. Aldus de directeur van eene maatschappij, die, om haar goed te besturen, een studie maken moet van de sterfelijkheid. Ook in de oude wereld is er alle reden om dit woord te behartigen. Velen toch vergen te veel van hunne krachten en maken zich schuldig aan onmatigheid, en het gevolg noemt men »zenuwachtigheid.«

Het modernisme heeft ook onder de Italiaansche priesters der Roomsche kerk ingang gevonden. In *La Luce*, het te Rome verschijnend orgaan der Waldenzen, wordt mededeeling gedaan van een stuk dat opgenomen werd in de *Battaglie d'Oggi*, (De strijd van het heden), hetwelk luidt:

»Broeders, gij gevoelt u ongelukkig. Gij zijt in het heiligdom getreden, om aan het priesterschap van Christus deel te nemen, en gij vindt daarin de zonde, de huichelarij, het bedrog genesteld. Gij gelooft, dat gij tot een eerbaren en geachten stand behoort, maar gij wordt verwaarloosd door uwe meerderen, veracht door de beschaafden en ontwikkelden in de maatschappij, uitgelachen en bespot door een groot deel der bevolking. Gij moest bemind worden, maar men haat u zoo, dat wanneer het tot een volksopstand komt, gij gewurgd wordt als een openlijke vijand. Daarom vereenigt u, sticht een kas tot onderlinge ondersteuning; zoekt uw aantal en uwe machtmiddelen te kennen en gij zult onkwetsbaar zijn«. Van de kerk wordt gezegd: »Hoeveel leugens, hoeveel verzonnen wonderen worden in haar verhaald! O! broeders, vereenigt u tot reiniging der kerk, tot herstelling van het oorspronkelijk Christendom, dat zoo bewonderenswaardig was door liefde en door den geest der vrijheid. Reeds hebben bijna duizend uit geheel Italie verklaard, dat zij mede wilden doen aan de eerlijke en Christelijke beweging« enz.

Welk een verbittering spreekt uit deze woorden! Het zij verre van ons daarover te triumfeeren. Veeleer kunnen wij het betreuren, dat er priesters gevonden worden die er over jammeren, dat ze niet in de gunst van de ontwikkelden en beschaafden staan, en die meenen dat de wereld hen moet lief hebben. Als zulke priesters de kerk moeten reinigen en herstellen, is er voorwaar niets als nog grootere ellende te verwachten.

Winckel.

Voor Kinderen.

IN EN DOOR HET LEVEN.

XII.

Wie het waren.

Vol gedachten wandelde Starke huiswaarts, Hij deelde het voorstel aan zijn vrouw en zijn dochter mede. De eerste was er maar weinig mee ingenomen; de laatste des te meer. Na veel praten, werd besloten te onderzoeken wat menschen de heer Kooy en zijn vrouw waren. Daarna zou men beslissen.

Dat onderzoek viel niet ongunstig uit. De heer Kooy was wel bekend als „de rijke juwelier boven de Beurs". Ge vindt dat misschien een zonderlingen naam. Maar ge moet weten dat de oude Beurs stond waar nu het Beursplein ligt, met het poortje dat nog over is. Die Beurs was van boven geheel open, maar had galerijen waaronder men loopen kon. Boven die galerijen waren winkels, die voor veel geld door de stad verhuurd werden, en waar enkel aanzienlijke lieden kwamen. Zulk een winkel nu had de heer Kooy ook, maar hij kwam er, gelijk Starke vernam niet veel, en liet de zaken aan den oudsten bediende over.

(Duidelijkheidshalve zij hier even opgemerkt dat we eigenlijk nog van een tweede oude Beurs kunnen spreken, die niet al te jonge Amsterdamsche lezers nog wel gekend hebben.

Zij stond juist aan de tegenovergestelde zijde, op de plaats der vroegere vischmarkt, aan het Damrak, dat nu grootendeels gedempt is. De laatste pas gebouwde Beurs ligt het meest naar het Noorden, een weinig verder. De eerste Beurs geleek op wat haar naam aanduidt, de tweede op een tempel; waar de derde op lijkt is niet gemakkelijk te zeggen.)

Wat Starke verder te weten kwam was dat de heer Kooy en zijn vrouw bij de Luthersche gemeente, waartoe zij behoorden, minder als trouwe kerkgangers dan wel als goede gevers bekend stonden. Mijnheer was iemand die voor zijn geld gaarne veel genoegen had. Maar het waren menschen, zoo zeide men, die hielden van leven en laten leven.

Hoewel nu de ouders graag nog iets meer en vooral iets beter vernomen hadden, toch werd men het er over eens, dat Christina het maar eens zou beproeven, vooral wijl zij zelf niets liever verlangde. Zij had, nadat vader zijn bezoek nog eens had herhaald, een lang gesprek met de dame, dat in het Duitsch best vlotte. Ook wat Christina kende en wist viel blijkbaar